

До критеріїв творчого потенціалу дослідники зараховують: потребу у творчому саморозвитку; знання про феномен творчості, закономірності творчого процесу, навколишній світ і місце людини в ньому; переконання у творчій перетворювальній місії людини; знання про методи творчої діяльності; уміння та навички; необхідні для творчої діяльності та конструювання взаємодії в соціальному середовищі, здібності для творчої діяльності; особливості перебігу емоційно-вольових процесів; здібність до вольової саморегуляції; здібність до рефлексії; рівень сформованості пізнавального інтересу; пізнавальну самостійність; продуктивність (характеристика створюваного нового [4 с.5]).

Велика кількість позашкільних заходів надає можливість дітям розвиватися та проявляти свої творчі здібності. До цих закладів можна віднести спортивні секції, будинки культури, центри наукової творчості та багато іншого. Вчені та педагоги вважають, що діти не люблять відкладати все на потім, а прагнуть робити задумане негайно. Для дітей інтелектуальні потреби бажано задовольняти відразу і саме таку можливість надають позашкільні заходи.

У позашкільних закладах дитина проявляє свою унікальність і неповторність, там вона розвиває та вдосконалює свої навички та здібності. Саме там проявляється творча поведінка та формується дитина як особистість. Тому для розвитку особистості надзвичайно важливе значення має відвідування позашкільних закладів [2 с.310].

Отже, процес формування творчої особистості учня як суб'єкта творчих соціальних відносин і продуктивної творчої діяльності за своєю суттю є педагогічним управлінням процесом розвитку потенційних творчих можливостей дитини, формуванням у неї таких творчих якостей, які забезпечують успішність у творчій діяльності, індивідуальне становлення учня як суспільно-активної особистості.

Література

1. Станіславська Г. П. Розвиток творчих здібностей школярів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. 64 с.
2. Довгань М. Творча особистість учня як психолого-педагогічна проблема // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 2. С. 308 – 315.
3. Львова И. В. Психологические факторы развития креативности личности: дисс. ... канд. психол. наук. Новосибирск, 2005. 203 с.
4. Моргун В. Розвиток інтелектуально-евристичних здібностей учня // Психологічна підтримка творчості учня / Упоряд. О. Главник, В. Зоц. Київ: Ред. заг. пед. газет 2013. С. 4-9.

ТВОРЧИСТЬ ЯК ПРИРОДНИЙ ШЛЯХ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Мазяр Олег Васильович
канд. психол. наук, доцент
кафедри соціальної та практичної психології
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Житомир

Особистісне зростання передбачає розвиток емоційної, когнітивної та поведінкової сфери суб'єкта до рівня, який забезпечує прийнятний рівень соціальної інтеграції. Це не виключає індивідуальну варіативність інтеграційного процесу, а додатково засвідчує соціально-психологічну зрілість суб'єкта, його спроможність відхилятися від навіюваних зразків поведінки.

Процес індивідуалізації є одним із базових у психічному розвитку людини. Попри значний рівень навіюваності, який їй притаманний, вона приречена вибудовувати унікальну траєкторію життя, попри зовнішній тиск щодо відповідності певним стандартам. Це передбачає своєрідність емоційного реагування, побудову неповторної системи смислів та поведінкової активності. Винятки з цього положення можливі тільки на нижчих – суто фізіологічних – рівнях функціонування. Відтак існують об'єктивні підстави вважати, що творчість є не лише вузькою сферою професійної діяльності, а насамперед становить природну умову психічного розвитку людини [2].

Дослідники в основному зосередилися на виявленні вікової специфіки творчості, основних тактик і стратегій творчої діяльності людини, соціально-педагогічних умов її розвитку [1; 5; 6; 7]. Разом із тим, не з'ясованими лишаються об'єктивні чинники творчості. Наші дослідження показують, що основою формування творчості є первинна психічна організація людини, яка за змістом та формою абсурдна [4]. Йдеться про те, що знак як елементарна психічна одиниця структурно складається з двох нетотожних елементів, які в процесі саморегуляції підпадають під дію інверсії і, таким чином, створюють умови для ухилення людини від прямого рефлекторного реагування на зовнішню стимуляцію [5]. Фізіологічною умовою формування абсурду стають 1) зіткнення двох вогнищ збудження, які не досягають закономірної стадії гальмування, 2) наявність двох сигнальних систем, які можуть одночасно продукувати збудження у двох окремих нервово-психічних центрах, 3) інертність ультрапарадоксальної стадії парабіюзу, яка створює прецедент для зіставлення кількох психічних станів і спроби диференціювати їх. На цій підставі теоретичною основою нашого дослідження психічного функціонування людини є уявлення про бінарний принцип її психічної організації (ототожнення нетотожних емоційних та когнітивних елементів).

Категорія абсурду має негативну науково-психологічну конотацію, оскільки не дозволяє вибудовувати впорядковану систему саморегуляції. Натомість абсурд варто розглядати як такий психічний матеріал, що суб'єкту належить впорядкувати (дезабсурдизувати). Впорядкування психічного матеріалу, його раціоналізацію та усвідомлення слід розглядати як універсальну психічну задачу, яку людина безперервно вирішує в онтогенезі. Якщо процес абсурдизації (синкретичності сприймання реальності) створює змістове підґрунтя для індивідуалізації суб'єкта, то процес дезабсурдизації стає майданчиком для створення форми індивідуальності. Слід зауважити, що психологічна наука повинна розглядати творчість у контексті *повторної* абсурдизації психічного матеріалу, яка неодмінно відбувається після дезабсурдизації. Втім, науковцями здебільшого до уваги береться мезорівень психічної саморегуляції людини, а саме перехід від вже здійсненої дезабсурдизації до вторинної абсурдизації, де справді виокремлюється певна стилістика, тактика і стратегія, фіксується статевовікова специфіка цього процесу. Натомість справжні умови психічного процесу людини закладаються раніше – на початковому етапі дезабсурдизації, від якої залежить, які саме психічні одиниці будуть синтезувати нові абсурдні психічні утворення.

Коли говоримо про особистісне зростання, то під ним слід розуміти насамперед здатність суб'єкта до ефективного процесу дезабсурдизації. Навчально-виховний процес безпосередньо спрямовано на оволодіння учнями приймам дезабсурдизації, однак існують також навички, які формуються стихійно і навіть винаходяться індивідуально. Останнє зауваження ми пов'язуємо з тією обставиною, що унікальний зміст психічного абсурду може «підказувати» нову редакцію процесу дезабсурдизації, але здатність її «бачити» диференціюється минулим досвідом і, можливо, природними задатками суб'єкта.

Варто розрізняти природний аспект творчості і творчість як професійну та цілеспрямовану діяльність. Кінцевим результатом і першого і другого процесу є формування знаків (елементарних психічних одиниць), які суть нова форма абсурду. У природному процесі формування знакової системи знаки ніби *складаються* з нетотожних елементів (арифметична операція суми); натомість у творчій діяльності вони отримуються шляхом

множення вже наявних абсурдних форм. Тобто процес творчості може відбуватися без обов'язкового етапу дезабсурдизації, коли когнітивний процес лишається в межах оперування абсурдом. Але категорично стверджувати так, вочевидь, буде некоректно, оскільки для процесу множення абсурду мають бути підготовлені відповідні психічні умови – окремі знаки. Їхнє попереднє продукування зазвичай займає значно більше часу, ніж власне акт творчості. Дезабсурдизація і наступна абсурдизація психічних одиниць тривають до того часу, поки не виробляються такі знаки (абсурдні психічні форми), які дозволяють суб'єкту зробити якісний когнітивний стрибок – поєднати певні абсурдні форми у нову, яка не може бути досягнута тривіальною дезабсурдизацією. Цей процес можна назвати інсайтом. Зауважуємо, що його природа принципово інша, ніж у тварин, які рефлекторно «впізнають» правильну відповідь у змінених природних умовах. Натомість людина приходить до інсайту (творчого продукту в істинному його розумінні) в процесі тривалих трансформацій знакової системи, коли її конфігурація стає такою, що дозволяє суб'єкту редукувати дезабсурдизацію.

Література

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Кульчицкая Елена Ипполитовна, Моляко Валентин Алексеевич. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
3. Мазяр О. В. Знак у сигнальній системі людини / О. В. Мазяр // Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – № 5. – С. 22-26.
4. Мазяр О. В. Творчість у психотерапевтичному вимірі / О. В. Мазяр // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Видавництво «Фенікс», 2018. – Т. XII. – Психологія творчості. – Випуск 24. – С. 128-135.
5. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены) / Моляко В. А. – К. : Освіта. України, 2007. – 388 с.
6. Портницька Н. Ф. Стратегіальні тенденції розвитку наслідування дошкільників // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології творчості та обдарованості : Збірник наукових праць / За ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – Т. 12. – Вип. 2. – С. 206-211.
7. Савенков А. И. Психология детской одаренности : учеб. пособ. / Савенков Александр Ильич. – М. : Генезис, 2010. – 440 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Мартинюк Вікторія Юрївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
науковий керівник – канд. Філол. наук,
доц. каф. Марчук Катерина Анатоліївна

Життя в динамічному, безперервно мінливому світі ставить сучасну людину не тільки перед необхідністю адаптуватися до нових умов життя, але й активно, творчо пізнавати навколишню дійсність, впевнено діяти в непередбачуваних ситуаціях. Щоб долати труднощі, знаходити інноваційні шляхи вирішення проблем, бути успішною, людина повинна активізувати свій творчий потенціал, зокрема креативність. Креативність як творча здібність